

УДК 364 (477)

Бечко Петро Кузьмич
кандидат економічних наук, професор
Уманський національний університет садівництва
Beshko Petro
PhD in Economics, Professor
Uman National University of Horticulture
ORCID: 0000-0003-0928-4778

Бондаренко Наталія Вікторівна
кандидат економічних наук, доцент
Уманський національний університет садівництва
Bondarenko Nataliia
PhD in Economics, Associate Professor
Uman National University of Horticulture
ORCID: 0000-0001-5603-8356

Пташник Світлана Андріївна
кандидат економічних наук, доцент
Уманський національний університет садівництва
Ptashnyk Svitlana
PhD in Economics, Associate Professor
Uman National University of Horticulture
ORCID: 0000-0002-1470-9753

Пономаренко Ольга Володимирівна
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський національний університет садівництва
Ponomarenko Olga
PhD Student of the
Uman National University of Horticulture
ORCID: 0000-0003-3273-1150

DOI: 10.25313/2520-2294-2023-3-8651

ЕКОНОМІКА

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ І МЕТОДИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

SOCIAL PROTECTION SYSTEM OF CITIZENS AND METHODS OF ITS IMPROVEMENT

Анотація. Державна система соціального захисту включає два основних напрями: соціальне забезпечення та соціальне страхування, які є однією з форм системи соціального захисту населення та забезпечення соціальної стабільності в країні. Роль соціального захисту населення – сприяння соціально – економічній стабільності суспільства за рахунок важливих послуг населенню як невід'ємного елементу системи соціального захисту населення. Належна організація національної системи соціального захисту багато в чому визначає стійкість та динаміку економічного і соціального розвитку держави. З огляду на це, шлях становлення України як демократичної, правової та соціальної держави є сповненим загроз, які ускладнюють та перешкоджають реалізації громадянам прав на соціальний захист. В статті розкрито сутність соціального захисту населення в контексті врахування трансформаційно-ринкового характеру розвитку економіки. Зазначено, що з трансформаційними процесами в економічній системі відбуваються зміни і в системі соціального захисту, як одного з її компонентів. Важливим є досвід країн з розвинутими ринковими відносинами, щодо соціального захисту населення, який можна адаптувати у вітчизняну практику. Тому акцентовано увагу на особливостях соціального захисту в розвинутих

країнах, а також наведено ранжування держав загального добробуту за коефіцієнтом заміщення заробітної плати пенсіями, допомогами за тимчасовою непрацездатністю і з безробіття.

Україна в даний час переживає важкі періоди щодо соціального захисту населення. Ефективність вирішення соціальних проблем, які різко загострюються у суспільстві за сучасних умов залежить, перш за все, не тільки від загального рівня економіки держави, можливостей матеріальної (фінансової) бази, а й від сутності та змісту державної політики у сфері соціального захисту населення.

Ключові слова: соціальне страхування, соціальне забезпечення, соціальний захист, соціальні послуги.

Summary. The national system of social protection includes two main areas: social security and social insurance, which are one of the forms of the system ensuring the social protection of the population and the social stability of the country. The role of social protection of the population is to contribute to the socioeconomic stability of the society at the expense of vital services to the population as an integral part of the system of social protection of the population. The proper organization of a country's social protection system largely determines the stability and dynamics of the nation's economic and social development. Therefore, Ukraine's path to becoming a democratic, legal, and social state is fraught with threats that complicate and prevent citizens from realizing their rights to social protection. The article reveals the essence of social protection of the population in the context of taking into account the transformative and market nature of economic development. It is noted that with transformational processes in the economic system, changes also occur in the social protection system, as one of its components. The important point is to adapt the experience of countries with well-developed market relations to native practice. Therefore, the paper focuses on the characteristics of social protection in developed countries and presents a ranking of general welfare status according to the coefficients of wage replacement by pensions and benefits for temporary disability and unemployment.

Ukraine is currently going through a difficult period in terms of social protection of its citizens. The effectiveness of the solution of social issues, which are rapidly deteriorating in society under the contemporary conditions, depends first of all on the general level of the state economy, on the capacity of the material (financial) base, but also on the nature and content of state policy in the field of social protection of the citizens.

Key words: social insurance, social security, social protection, social services.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в країні, об'єктивно зумовили необхідність формування адекватної сучасному рівню розвитку суспільства правової системи, що сприяє досягненню цілей правової держави. Якісні зміни в економіці та політиці впливають і на сферу соціального забезпечення, що певною мірою залежить від чинного законодавства та обумовлює необхідність появи нових напрямів у дослідженнях галузі та науки з соціального забезпечення. Нагромаджена база знань у сфері соціального забезпечення потребує її осмислення з урахуванням різних методологічних підходів. Насамперед, це стосується системи соціального забезпечення, оскільки розробка її теоретичних основ з урахуванням системно-структурного та структурно-функціонального підходів дає змогу охопити широке коло проблем як самої науки та галузі, що вивчається, так і законодавства щодо соціального забезпечення. Незважаючи на те, що теоретично проблема соціального забезпечення досліджувалася як вітчизняними, так і зарубіжними вченими вона, як і раніше, зберігає свою актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий внесок у дослідження теоретико-методологічних та прикладних аспектів соціального захисту населення здійснили такі вчені, як В. Скуратівський [1], П. Шевчук [2], С. Бичков [3], О. Прокопчук, І. Ярова [4], І. Рудкевич [9] та інші. У той самий час на доктринальному рівні

багато теоретичних проблем цієї сфери, об'єктивні закономірності еволюції її системи, особливостей функціонування досі досліджено недостатньо. Це, насамперед, пов'язане з наявністю великого масиву нормативних правових актів, який нестабільний, оскільки зазнає безперервної зміни. На проблемах формування окремих структурних елементів цієї сфери позначається також відсутність кодифікації вітчизняного законодавства про соціальне забезпечення.

Мета статті. Метою дослідження є узагальнення теоретичних засад системи соціального захисту населення та методів її вдосконалення та розробка практичних рекомендацій щодо побудови ефективної моделі соціального захисту з урахуванням ринкових умов і світових тенденцій розвитку. Наведені аргументи підтверджують значущість обраної тематики, її теоретично-прикладне значення. Теоретично-методологічною основою наукового дослідження є діалектичний метод пізнання економічних явищ, базові положення економічної теорії, фундаментальні праці вітчизняних науковців з питання системи соціального захисту населення та методів її вдосконалення. У процесі аналізу застосовано загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень: історичний, індукції та дедукції, діалектичний абстрактно-логічний, синтезуючий, економіко-статистичний тощо. Інформаційною базою слугували дані та аналітичні звіти Державної служби статистики України, з питань соціального захисту населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансформаційні соціально-економічні процеси функціонування національної економіки за ринкових умов поступово змінюють основу системи соціального захисту населення. Одним із пріоритетних напрямів соціальної політики України є не лише вдосконалення системи соціального захисту населення, а й підвищення ефективності діяльності установ, що її здійснюють.

З поширенням глобальних тенденцій та кризового стану моделей соціального забезпечення перед більшістю країн світу постала проблема щодо необхідності зміни засад розвитку та функціонування інституцій з фінансування соціального забезпечення громадян.

Важливе значення при дослідженні цієї проблеми має визначення сутності категорії «соціальний захист». У вітчизняній літературі термін «соціальний захист» має чисельні тлумачення, оскільки його поява пов'язана з трансформаційним переходом України у 90-х роках до ринкової економіки. В даний час він широко вживається у випадках, коли досліджуються і аналізуються форми захисту соціально вразливих категорій населення.

Сутність та значення соціального захисту населення в умовах трансформаційної ринкової економіки найбільш адекватно розкриваються на основі наукового підходу до соціального захисту населення як системного процесу, що забезпечує певний рівень життєдіяльності населення. З метою більш поглибленого розкриття сутнісної соціального захисту населення слід повніше враховувати трансформаційно-ринковий характер розвитку економіки, який суперечливий, і в цих умовах концептуальною базою для розробки механізму дієвої державної соціальної політики може виступити найбагатший світовий досвід організації системи соціального захисту населення, в тому числі і з урахуванням регіональних особливостей, критичного аналізу стану та оцінки існуючої системи. Аналіз різних напрямів економічної теорії у підходах щодо визначення понятійного апарату цієї категорії свідчить, що за даними дослідження Скуратівського В. [1] — це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах. П. Шевчук характеризує сутність соціального захисту як комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення життя, здоров'я та добробуту населення за конкретних економічних умов [2].

Дослідження зазначеної проблематики дає змогу акцентувати, що до цього часу ще не повною мірою закріплений законодавчо процес соціального захисту населення. З огляду на це до цього часу існують різного роду тлумачення сутності соціального захисту населення. У науковій літературі

зустрічаються підходи, коли сутність соціального захисту трактується одночасно як у широкому (що охоплює практично всю сферу життєдіяльності у процесі праці), так і у вузькому значенні слова (що охоплює соціальне страхування та соціальну допомогу). Оскільки економіка в цілому має системний характер, то багато локальних економічних процесів і явищ, до яких належить і соціальний захист, також можна розглядати з точки зору системного підходу. Соціальний захист є однією з економічних систем. Економічна система є сукупністю взаємозалежних і певним чином упорядкованих елементів економіки. Зі зміною самої економічної системи відбуваються зміни і в системі соціального захисту населення, як одного з її компонентів [4].

В Україні з початком військових дій має місце періодичне впровадження часткових змін у соціальній сфері та зменшення темпів позитивного розвитку соціального забезпечення населення. За сучасних умов ефективність фінансування соціального забезпечення в будь-якій країні значною мірою залежить від стану національного інституційного середовища, найважливішими складовими якого є формальні інституції та інституціональні структури, які виникли в ході соціальної еволюції і наразі утворюють складну систему функціонування бюджетних і позабюджетних фондів, функціональними обов'язками яких є забезпечення відповідного фінансування. Повноцінний адміністративно-правовий статус зазначених фондів є необхідною передумовою прогресу фінансування соціального забезпечення громадян.

Необхідність наближення рівня та якості життя населення України до світових стандартів потребує якісних змін у реалізації соціальної політики, вдосконалення її фінансового забезпечення. Існуючі реалії зумовлюють гостру потребу в послідовній переорієнтації вітчизняної соціальної політики на досягнення високого рівня соціальних стандартів, побудову розвиненої системи соціального захисту населення [3].

За роки незалежності в Україні не вдалося забезпечити гідний рівень життя й соціальної захищеності громадян, впровадити в суспільстві засади соціальної справедливості, злагоди та цілісності. В той же час, однією із вагомих перешкод на шляху ефективної реалізації в нашій країні соціальної політики є недостатній рівень її фінансового забезпечення у поєднанні з нераціональним розподілом і неефективним використанням наявних фінансових ресурсів. Дані офіційної статистики засвідчують існування в останнє десятиліття стійкої, яскраво вираженої тенденції бюджетного фінансування видатків соціального спрямування за залишковим принципом з одночасним щорічним зниженням їх частки як у структурі видатків зведеного бюджету України, так і у ВВП (табл. 1).

Таблиця 1

Державні витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення населення [5; 10]

Роки	Сума видатків зведеного бюджету України, млрд грн	У % до загальних видатків	У % до ВВП
2010	104,5	27,7	9,3
2011	105,4	25,3	7,8
2012	125,3	25,4	8,6
2013	145,1	28,7	9,5
2014	138,0	26,4	8,7
2015	176,3	25,9	8,9
2016	258,3	30,9	10,8
2017	285,8	27,0	9,6
2018	309,4	24,7	8,7
2019	321,8	23,4	8,1
2020	346,7	21,7	8,3
2021	367,3	19,9	9,5
2022	455,2	14,9	15,5

Результати дослідження свідчать, що в 2010 р. державні витрати на соціальний захист до загальних видатків становили 27,7%, а до ВВП — 9,3%, то в 2021 р. 19,9 і 9,5% що на 7,8 відсоткових пункти менше в порівнянні з 2010 роком, а по відношенню до ВВП на 0,2 відсоткових пунктів більше за відповідний період. Такий стан щодо соціального захисту та соціального забезпечення за сучасних умов не суперечить положенням Конституції, яка проголошує соціальну спрямованість економіки нашої держави, головним обов'язком якої є утвердження та забезпечення прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності. У зв'язку з цим важливим загальнодержавним завданням є обґрунтування такого рівня фінансового забезпечення, яке, базуючись на новій моделі, механізмах та напрямках розвитку з урахуванням передового зарубіжного досвіду, здатного повною мірою реалізувати пріоритети соціальної політики. Конституція України, проголошуючи державу соціальною (ст. 1), визначає соціальну спрямованість економіки (ч. 4 ст. 13) та встановлює способи здійснення, задоволення та захисту соціальних прав та інтересів (ст. 36, ст. 44), а також гарантує право громадян на соціальний захист (ст. 46) [6].

Варто відзначити, що практичне втілення наведених конституційних приписів безпосередньо залежить від ефективності публічного адміністрування, якості функціонування суб'єктів публічної адміністрації та науково обґрунтованого застосування форм публічного адміністрування, передбаченого чинним законодавством України. Соціальний захист є стратегічною сферою життєво важливих інтересів населення, якісні та кількісні характеристики якої є важливою детермінантою рівня соціального, економічного, правового та культурного розвитку держави і суспільства. Створення системи незалежної оцінки якості на-

дання соціальних послуг в установах соціальної сфери стало початком стрімких змін соціального захисту населення. Це стосується зокрема оцінки з наданих послуг спрямованої на підвищення ефективності та модернізацію роботи установ соціального захисту, підвищення доступності соціальних послуг населення. В той же час, недоліком цієї системи є відсутність комплексного підходу щодо оцінки функціонування системи соціального захисту населення, здатного передбачити нововведення для аналізу різноманітних чинників, які безпосередньо впливають на ефективність даної системи.

Результати проведеного дослідження свідчать, що оцінка ефективності функціонування системи соціального захисту населення повинна бути спрямована на: своєчасне задоволення соціальних потреб населення, що його потребують; врахування загальних витрати; «фіксації» соціального ефекту.

Слід відмітити, що соціальний захист населення в частині пенсійного забезпечення має прив'язку до прожиткового мінімуму, який щорічно затверджується Законом «Про Державний бюджет» на відповідний рік. З огляду на розміри прожиткового мінімуму слід відмітити, що його розмір економічно необґрунтований, оскільки пенсіонери не можуть розмір пенсій покрити всі витрати (табл. 2).

Незважаючи на абсолютне зростання розміру пенсій до прожиткового мінімуму на одну особу в 2020 р. — 155,3 і 192,1 до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність зростання прожиткового мінімуму не значне 219 грн в 2020, що на 162 грн більше в порівнянні з попереднім періодом. В той же час, рівень інфляції в 2020 р. в порівнянні в 2019 р. зріс на 0,9 відсоткових пункти.

Важливим показником соціального захисту населення є показник співвідношення середнього

Таблиця 2

Співвідношення середнього розміру призначених місячних пенсій та прожиткового мінімуму [5]

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць, грн	270	423	875	1330	2027	2189
для осіб, які втратили працездатність, грн	217	332	734	1074	1638	1769
Середній розмір призначених місячних пенсій пенсіонерів, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн	84	407	1122	1657	2969	3399
Розмір пенсії у %						
до прожиткового мінімуму на одну особу	31,0	96,2	128,2	124,6	146,5	155,3
до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	38,6	122,5	152,8	154,2	181,3	192,1
Рівень інфляції, %	43,3	12,4	13,7	9,8	4,1	5,0

Індекс інфляції розраховано за даними https://bankchart.com.ua/spravochniki/indikatory_rynka/inflation_index/2020

розміру призначених місячних пенсій та середньомісячної заробітної плати (табл. 3).

Результати дослідження свідчать, що за аналізований період має місце скорочення абсолютного розміру нарахованих пенсій до середньомісячної заробітної плати в 2006 і 2011 роках розмір пенсій у відсотках до середньомісячної заробітної плати становив відповідно 50,5 і 50,1%, а на початок 2011 р. 29,3%.

Звичайно, розмір пенсії залежить від заробітної плати і кількості років трудового стажу. В той же час, переважна більшість населення не готова до нових економічних відносин, зорієнтованих на конкуренцію, ділову підприємливість з метою отримання більших доходів, які безпосередньо впливають на суму нарахованої пенсії. Ці негативні тенденції посилюють соціально-економічні протиріччя і стають гальмом адаптації населення до нових економічних умов, тобто. трансформаційно-перетворювальних процесів системи соціального захисту населення яке супроводжується падінням обсягів виробництва, структурним дисбалансом в економіці, кризою державних фінансів, виникненням безробіття, стагфляцією становища значної його частини. У той же час, від вирішення цих питань багато в чому залежать спрямованість і темпи подальших економічних перетворень соціальної сфери, її розвитку, що актуалізує необхідність розробки теоретичних основ і практичних захо-

дів щодо запобігання і пом'якшення негативних явищ, що виникають. Найважливішим завданням сьогодення є створення науково обґрунтованої концепції системи соціального захисту населення в нових умовах, формування правової бази основних секторів соціальної сфери та фінансова забезпеченість усіх форм та видів соціальних зобов'язань, тобто. практична реалізація конституційних прав громадян країни на соціальний захист.

За сучасних умов існує необхідність подальшої розробки стратегічних програм соціального захисту населення особливо у регіонах, які постраждали від військових дій з метою підвищення якості життя й посилення вмотивованості праці. Наявність широкого кола невирішених питань реформування системи соціального захисту населення, у тому числі необхідність подолання диспропорцій у розвитку соціальної сфери регіонів України.

Важливим є досвід країн з розвинутими ринковими відносинами, щодо соціального захисту населення, який можна адаптувати у вітчизняну практику Зокрема, учений К. Еспін-Андерсен на основі складного емпіричного аналізу розробив схему, яка диференціює види держави загального добробуту зі застосуванням змін у системах стратифікації, ступеня розширення соціальних прав і суспільно-приватної організації соціального забезпечення (табл. 4).

Таблиця 3

Співвідношення середнього розміру призначених місячних пенсій та середньомісячної заробітної плати, (на початок року) [5]

Показники	2001 р.	2006 р.	2011 р.	2016 р.	2020 р.	2021 р.
Середній розмір призначених місячних пенсій пенсіонерів, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн	84	407	1122	1657	2969	3399
Середньомісячна заробітна плата, грн	230	806	2239	4195	10497	11591
Розмір пенсії у % до розміру заробітної плати	36,4	50,5	50,1	39,5	28,3	29,3

Таблиця 4

Диференціація держав загального добробуту за К. Еспіном-Андерсеном

Країна	Тип держави добробуту	Реалізація соціального захисту
США, Канада, Австралія	Ліберальна	Універсальні соціальні права обмежені; клас одержувачів соціальної допомоги протиставлено громадянам. Приватний сектор — суб'єкт добробуту
Франція, Німеччина, Італія	Корпоратистська	Соціальні права — невід'ємна частина визначених статусів. Субсидіарність. Державне втручання у випадках, коли сім'я й інші традиційні інституції неспроможні подбати про своїх членів. Стаж роботи, рівень заробітної плати визначають рівень соціального забезпечення. Особливо важлива робота держслужби (нерідко винагороджується певними пільгами, найчастіше з пенсійного та медичного забезпечення)
Швеція, Данія, Норвегія	Соціал-демократична	Розширення соціальних прав. Ліквідація соціальної нерівності. Держава — суб'єкт добробуту

Джерело: [8, с. 89]

Аналізуючи страховий захист цих країн, дослідник робить акцент на особливостях соціального захисту в Швеції. З огляду на це він відмічає, що «...це є держава добробуту, що створюється з метою зведення до мінімуму тягаря соціальної нужденності й підвищення до максимуму зайнятості та залежить від виконання таких цілей. Філософія полягає в тому, що витрачені з цією метою засоби створюють значніші заощадження в інших відношеннях» [8, с. 72].

В результаті проведеного дослідження автор виокремив найважливіші моменти шведської держави загального добробуту, яка полягає в наступному:

- здійснення «продуктивної» превентивної соціальної політики;
- витрачання незначної частки соціальних витрат на допомогу по безробіттю з одночасним фінансуванням програм, пов'язаних з перекваліфікацією, стимулюванням мобільності робочої сили, профілактику хвороб і нещасних випадків.

Таблиця 5

Ранжування держав загального добробуту за коефіцієнтом заміщення заробітної плати пенсіями, допомогами за тимчасовою непрацевдатністю і з безробіття

Держава	Коефіцієнт заміщення
Група перша	
Австралія	13,0
США	13,8
Нова Зеландія	17,1
Канада	23,0
Ірландія	23,3
Велика Британія	23,4
Група друга	
Італія	24,1
Японія	27,1
Франція	27,5
Німеччина	27,7
Фінляндія	29,2
Швейцарія	29,8
Група третя	
Австрія	31,0
Бельгія	31,1
Нідерланди	32,4
Данія	32,4
Норвегія	38,1
Швеція	39,1
У середньому	27,2

Джерело: [9, с. 36]

Слід відзначити, що цей дослідник здійснив класифікацію держав відповідно до загального рівня їх добробуту, ступенем перерозподілу доходів у системах соціального забезпечення і впливу певних політичних сил на цей процес [8, с. 35]. Проведення дослідження країн, які входять до складу ОЕСР, він розрахував коефіцієнт заміщення заробітної плати гарантованими державою соціальними виплатами, коли працівник з певної причини втрачає працездатність або вибуває із числа зайнятих (похилий вік, тимчасова непрацездатність, безробіття). За допомогою цього коефіцієнта країни ОЕСР розподілені на три групи з екстремальними показниками в 59 англосаксонських і скандинавських країнах та середніми — у західноєвропейських [8, с. 35–36] (табл. 5).

Цілком очевидно: наведена типологія дещо умовна, оскільки ґрунтується лише на показниках заміщення стосовно пенсій, допомоги за тимчасовою непрацездатністю та з безробіття, а також на умоглядних висновках про історію формування політичного устрою. Не взято до уваги такі аспекти, як охорона здоров'я, матеріальна і соціальна допомога сім'ї, освіта, житлова політика та ін. Проте їх важко урахувати через відсутність необхідних статистичних даних і показників. Отже, попри певні застереження, класифікація Г. Еспіна-Андерсена є найуспішнішою спробою

кількісного аналізу різних моделей соціального захисту [9, с. 36].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Держава виконує складну синтетичну функцію координації, приведення до рівноваги економічної ефективності ринку зі соціальними цілями суспільства. Соціальна політика становить вагомий складовий елемент забезпечення справедливості соціально-економічних відносин. Одночасно важливою складовою реалізації соціальної політики є політика соціального захисту, яка безпосередньо формує систему соціального захисту населення. Аналіз державного регулювання механізму соціального захисту населення виявив необхідні напрями його удосконалення шляхом підвищення оплати праці проведення щорічного моніторингу суми прожиткового мінімуму, вдосконалення системи надання соціальних послуг. В сучасних надскладних умовах для забезпечення ефективної роботи системи соціального захисту та вдосконалення її методів, необхідні подальші дослідження в галузі системи соціального захисту населення, а саме оцінка ефективності діючої системи соціального захисту, дослідження впливу зовнішніх факторів на систему соціального захисту, динамічні зміни в економіці, глобалізація та демографічні тенденції, вивчення проблем соціальної нерівності та взаємозв'язку між системою соціального захисту та здоров'ям населення.

Література

1. Скуратівський В. Соціальна політика. Київ, 2011. С. 546–548.
2. Шевчук П. І. Соціальна політика: навч. посібник для студентів ВНЗ. Львів, 2003. 400 с.
3. Бичков С. І. Сучасна система соціального захисту в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=377> (дата звернення: 23.02.2023)
4. Прокопчук О. Т., Ярова І. В. Соціальне страхування як ключовий інструмент соціального захисту сільського населення. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2012. Вип. 78. Ч. 2: Економіка. С. 49–57.
5. Державна служба статистики України. Соціальний захист населення України у 2020 році. Статистичний збірник. Київ, 2021. 121 с.
6. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. С. 381–417.
7. Соціальний захист населення України / за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. К.: НАДУ; Фенікс, 2010. 212 с.
8. Creating Social Democracy: A Century of the Social Democratic Labor Party in Sweden. (Ed. Misgeld K., Molin K.). Penn State Press. 2010. 479 p.
9. Рудкевич І. В. Регулювання системи соціального захисту населення України: теорія, методологія та державна політика: монографія. Донецьк: Ємельянова Т. В., 2011. 463 с.
10. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/>

References

1. Skurativskiy V. Sotsialna polityka. Kyiv, 2011. S. 546–548.
2. Shevchuk P. I. Sotsialna polityka: navch. posibnyk dlia studentiv VNZ. Lviv, 2003. 400 s.
3. Bychkov S. I. Suchasna systema sotsialnoho zakhystu v Ukraini. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok. 2011. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=377> (date of application: 23.02.2023)

4. Prokopchuk O. T., Yarova I. V. Sotsialne strakhuvannia yak kluchovyi instrument sotsialnoho zakhystu silskoho naselennia. Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva. 2012. Vyp. 78. Ch. 2: Ekonomika. S. 49–57.
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Sotsialnyi zakhyst naselennia Ukrainy u 2020 rotsi. Statystychnyi zbirnyk. Kyiv, 2021. 121 s.
6. Konstytutsiia Ukrainy: Pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 cherv. 1996 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141. S. 381–417.
7. Sotsialnyi zakhyst naselennia Ukrainy / za zah. red. V. M. Vakulenko, M. K. Orlatoho. K.: NADU; Feniks, 2010. 212 s.
8. Creating Social Democracy: A Century of the Social Democratic Labor Party in Sweden. (Ed. Misgeld K., Molin K.). Penn State Press. 2010. 479 p.
9. Rudkevych I. V. Rehuliuvannia systemy sotsialnoho zakhystu naselennia Ukrainy: teoriia, metodolohiia ta derzhavna polityka: monohrafiia. Donetsk: Yemelianova T. V., 2011. 463 s.
10. Ministerstvo finansiv Ukrainy. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/>